

**TEKNOLOGIYA TA'LIMI DARSLARINI TASHKIL ETISHNI
TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI**DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.36.90.076>*Berdieva Hanifa Meleyvna,**Surxondaryo viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish hududiy markazining kafedra mudiri, pedagogika fanlari nomzodi*

*Amonov Bobur Baxtiyorovich**Termiz davlat universiteti o'qituvchisi*

Annotatsiya: Maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Texnologiya" fanini o'qitishda o'quvchilarda texnik-texnologik hamda texnologik jarayon davomida bajariladigan operatsiyalar yuzasidan olgan bilim, ko'nikma va malakalarini mustaqil amaliy faoliyatida qo'llash, kasb-hunar tanlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida ijtimoiy munosabatlarga kirisha olish kompetensiyalarini shakllantirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: maktab, o'qituvchi, o'quvchi, sinf, ta'lim, tarbiya, texnologiya, kompetensiya, bosqich, yo'nalish, milliy, xalq hunarmandchiligi, kasb, samaradorlik.

**УРОКИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
МЕТОДИКА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ***Бердиева Ханифа Меливовна**Заведующий кафедрой Сурхандарьинского областного территориального центра переподготовки и повышения квалификации работников народного образования, кандидат педагогических наук*

*Амонов Бобур Бахтиёрович**Преподаватель Термезского государственного университета.*

Аннотация: В статье освещены вопросы формирования у учащихся компетенций по обучению предмету "Технология" в общеобразовательных учреждениях, применения в самостоятельной практической деятельности знаний, умений и навыков, полученных в ходе технико-технологического и технологического процесса, выбора профессии, доступа к социальным отношениям на основе национальных и общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: школа, учитель, ученик, класс, образование, воспитание, технология, компетенция, этап, направление, национальные, народные промыслы, профессия, эффективность.

**METHODS OF IMPROVING THE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY
EDUCATION LESSONS***Berdieva Hanifa Meleyvna,**After the Regional Center for retraining and professional development of the staff of public education of the surkhandarya region, candidate of Pedagogical Sciences*

*Amonov Bobur Baxtiyorovich**Lecturer at Termez State University*

Abstract: The article covers the issues of application of the knowledge, skills and skills gained from the operations carried out during the technical-technological and technological process in the teaching of the science of "Technology" in general secondary educational institutions in the independent practical activity, choice of profession, formation of compartments for entering into social relations on the basis of

national and universal values.

Keywords: school, teacher, pupil, class, education, upbringing, technology, competence, stage, direction, National, Folk Art, profession, effect.

Respublikamiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning bevosita tashabbusi va rahbarligida qabul qilingan hamda izchil ravishda amalga oshirilayotgan O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi respublikamizda rivojlanish taraqqiyotning yangi bosqichini boshlab berdi. Bu jarayonning amaliy natijalari bugungi kunda hayotimizning barcha sohalarida, eng muhimi, xalqimizning ong-u tafakkuri, intilish va harakatlarida yaqqol namoyon bo‘lmoqda.

Harakatlar strategiyasining to‘rtinchi – Ijtimoiy sohani rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan ta‘lim tizimini takomillashtirish masalasiga ham alohida e‘tibor qaratilgan .

Davlatimiz rahbari har bir viloyatga tashrifi doirasida o‘tkazilgan yig‘ilishlarda, turli uchrashuvlarda so‘zlagan nutqi va suhbatlarida barkamol avlodni tarbiyalash, yoshlarni sog‘lom turmush tarziga amal qilib yashash masalalariga kun tartibidagi dolzarb masala sifatida qarash zarurligini ta‘kidlab kelmoqda. Prezidentimiz ta‘kidlaganidek: “Agar farzandlarimizga to‘g‘ri tarbiya bermasak, har kuni, har daqiqada ularning yurish-turishi, kayfiyatidan ogoh bo‘lib turmasak, ularni ilm-u hunarga o‘rgatmasak, munosib ish topib bermasak, bu omonatni boy berib qo‘yishimiz hech gap emas” .

Ma‘lumki, “Ta‘lim to‘g‘risida” va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risida” 3 gi qonunlarda ham mamlakatimizda jahon andozalari talablariga javob bera oladigan yuksak malakali mutaxassis kadrlar tayyorlash vazifalari belgilangan. Jumladan, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsadi – ta‘lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o‘tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to‘la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma‘naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi malakali kadrlar tayyorlashning milliy tizimini yaratishdan iboratdir.

Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida o‘tiladigan “Texnologiya” fani darslari uzoq muddat, ya‘ni birinchi sinfdan to oxirgi sinfgacha bo‘lgan davr ichida o‘qitilishi bilan o‘quvchilar faoliyatida va maktab hayotida o‘ziga xos muhim ahamiyatga egadir. Maktabda “Texnologiya” fani darslari uch bosqichda tashkil etilib, ulardan ko‘zlangan maqsad o‘quvchilarni jismoniy tomondan to‘g‘ri rivojlantirish, mehnat olami va kishilari, mehnat qurollari va amallari, asosiy ishlab chiqarish sohalari va kasblar bilan tanishtirish, ish qurollaridan foydalanish, oddiy buyumlarni yasashga oid mehnat ko‘nikmalarini hosil qilish, ongli ravishda kasb tanlashga yo‘naltirishdan iborat [12,24].

Yuqorida aytilgan bosqichlardan har birining oldiga qo‘yilgan aniq vazifalar mavjud. Jumladan, 1-bosqichda 1-4-sinflardagi “Texnologiya” fani darslarida o‘quvchilarga kishilarning hayotida mehnatning tutgan o‘rni, eng sodda mehnat amallari va ish qurollari, ulardan foydalanishga oid dastlabki ma‘lumotlar beriladi. Qog‘oz, yelim, gazlama, ip, plastilin kabi materiallardan igna, qaychi, pichoq kabi mehnat qurollari yordamida sodda buyumlar, o‘yinchoqlar yasash, tayyorlash orqali ularda dastlabki mehnat ko‘nikmalari shakllantiriladi.

2-bosqichdagi “Texnologiya” fani darslari 5-7-sinflardagi “Texno-logiya” fani darslarini tashkil etadi. Bu bosqichdagi “Texnologiya” fani darslari texnologiya va dizayn (metallarga va yog‘ochlarga ishlov berish texnologiyalari), servis xizmati (pazandachilik asoslari va gazlamalarga ishlov berish texnologiyasi) hamda umumlashgan yo‘nalishlarda tashkil etiladi. Bular ishlab chiqarishning eng muhim ko‘rinishlari bo‘lib, ular deyarli hamma sohada qo‘llaniladi. Masalan, 5-7-sinflardagi bu mashg‘ulotlarda o‘quvchilarga ishlab chiqarishning asosiy bo‘g‘inlari bo‘lgan: yog‘och, metall, gazlamalarga ishlov berish va taom tayyorlash, elektrotexnika va ta‘mirlash ishlariga oid dastlabki umumiy bilimlar beriladi, shu sohalar bo‘yicha ularda mehnat ko‘nikmalari hosil qilinadi, kelgusida biror kasbni ongli ravishda tanlashga yo‘naltiriladi.

3-bosqichdagi “Texnologiya” fani darslari 8-9-sinflarda olib boriladigan

“Texnologiya” fani darslari bo‘lib, bular ham yuqoridagidek uchta yo‘nalishda tashkil etiladi. Buni ikkinchi bosqichdagi darslardan asosiy farqi shundaki, bu bosqichdagi “Texnologiya” fani darslarida bevosita o‘quvchilarga kasb tanlashga oid tavsiyalar va ishlab chiqarish asoslariga oid ma‘lumotlar ko‘proq beriladi. Bunda o‘quvchilarga kasb turlari, ularning o‘ziga xos xususiyatlari, kasb tanlashda nimalarga e‘tibor berish zarurligi haqidagi ma‘lumotlar o‘rgatiladi. Bu kasblardan qaysi birini tanlash o‘quvchilarning o‘zlariga havola etiladi.

Mazkur “Texnologiya” fani darslarini o‘qitishdan oldinga qo‘yilgan asosiy ish o‘quvchilarning jismoniy tomondan to‘g‘ri rivojlanishini ta‘minlash, ijodiy qobiliyatlarini o‘stirish va amaliy ish bajarish ko‘nikmalarini tarkib toptirishdir. Bundan quyidagi maqsad va vazifalar kelib chiqadi.

“Texnologiya” fani darslarining maqsadi:

Texnologiya fani darslarida o‘quvchilar ishlab chiqarish jarayoni, ishlab chiqarish sohalari, bunda qo‘llaniladigan asbob-uskunalar va mexanizm-mashinalar, ularning turlari va ishlatilishi bilan tanishtiriladi hamda oddiy buyumlarni tayyorlash o‘rgatiladi.

“Texnologiya” fani darslari jarayonida turli tabiiy hamda metall va metallmas materiallarga texnologik usullar asosida ishlov berish ishlarini o‘rgatish orqali o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishni yanada kuchaytirish, xalq hunarmandchiligi asoslari, ro‘zg‘orshunoslik, elektrotexnika ishlarini bajarishda kasb-hunarga yo‘llash bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarni egallash hamda ularni hayotda qo‘llay olish layoqatini shakllantirish ko‘zda tutilgan.

Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida “Texnologiya” fanini o‘qitishdan asosiy maqsad – o‘quvchilarda texnik-texnologik hamda texnologik jarayon davomida bajariladigan operatsiyalar yuzasidan olgan bilim, ko‘nikma va malakalarini mustaqil amaliy faoliyatida qo‘llash, kasb-hunar tanlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida ijtimoiy munosabatlarga kirisha olish kompetensiyalarini shakllantirishdan iborat.

Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida o‘qitiladigan “Texnologiya” fanining asosiy vazifalari:

- materiallar va ularning xossalari, xususiyatlari hamda texnik obyekt va texnologik jarayonlarga oid ma‘lumotlarni o‘rgatish;
- texnik obyekt hamda texnologik jarayonlarda maxsus va umummehnat operatsiyalarini bilish;
- texnologik jarayonlarni boshqarish, maxsus va umummehnat operatsiyalarini amaliyotda qo‘llay olish;
- texnik va kreativ fikrlashni, intellektual qobiliyatlarini shakllantirish;
- texnologik jarayon va tayyorlangan mahsulotlarni bajarish ketma-ketligi hamda mahsulot sifatini tahlil qila olish;
- buyumlarni tayyorlash bo‘yicha mehnat jarayonlarini bajarishga oid xulosalar chiqarish hamda mehnat operatsiyalarini, mahsulot sifatini baholay olish;
- ongli ravishda kasb tanlashga tayyorlash ishlarini amalga oshirishda tayanch va “Texnologiya” faniga oid kompetensiyalarni shakllantirish hamda rivojlantirishdan iborat.

Har bir dars xavfsizlik texnikasi qoidalari va sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilgan holda tashkil etiladi.

Shuningdek, o‘quvchilarga “Texnologiya” fani yo‘nalishlari bo‘yicha kasb turlari haqida axborotlar beriladi.

O‘zbekiston Respublikasida ta‘limning uzluksizligi, uzviyligi, o‘quvchi shaxsi va qiziqishlari ustuvorligidan kelib chiqib, ularning yosh xususiyatlariga mos ravishda quyidagi tayanch kompetensiyalar shakllantiriladi:

- mamlakatimizning dunyo hamjamiyatida tutgan o‘rni va tarixiy shakllanish davri haqida aytib bera olish, mustaqillik yillarida mamlakatimizdagi barcha sohalarda o‘shirish sur‘atlarini bilish; kundalik faoliyatda turli formula, model, chizmalarni o‘qiy olish va

foydalana olish;

– o‘quvchilarda umummehnat ko‘nikma va malakalarini shakllantirish, ularning qiziqishlari, qobiliyatlari, kasbiy moyilliklariga ko‘ra, kasb-hunar turlarini tanlashga asos bo‘ladigan xislatlarini, umummehnat madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish;

– o‘quvchilar tomonidan bajariladigan, moddiy ne‘matlar yaratishga qaratilgan aqliy va jismoniy harakatlar mehnat jarayonidan iborat bo‘lib, ularning mehnat qurollari, vositalari va jarayonlari haqidagi bilimlarini hamda ma‘lum sohadagi ishlab chiqarish mehnatini va malakalarini egalashlariga, ongli ravishda kasb tanlashga hamda jamiyat va shaxs farovonligi yo‘lida mehnat faoliyatiga qo‘shilishlariga imkon beruvchi shaxsiy sifat va tafakkurlarini rivojlantirishga qaratilgan. Shundan kelib chiqib, “Texnologiya” fani DTSda quyidagicha belgilangan:

– turli ishlab chiqarish sohalari mazmuniga taalluqli dastlabki ma‘lumotlarni o‘rgatish, o‘lchash-tekshirish asboblaridan, ma‘lumot manbalaridan foydalana olish, mehnat amaliyot-larini bajarish, erishilgan mehnat natijalarini belgilangan talablar bilan taqqoslash orqali xulosa chiqarishga o‘rgatish;

– xalq xo‘jaligining turli sohalarida ishlatiladigan texnika va texnologiyalar to‘g‘risida bilimlar berish, inson faoliyatining turli sohalari bilan amaliy mehnat orqali yaqinroq tanishishlariga imkon yaratish;

– mexanizatsiyalashtirilgan va elektrlashtirilgan vositalar bilan ishlashni, texnologik bilim va malakalarni, mehnat qonunchiligi, xavfsizlik texnikasi qoidalari, sanitariya-gigiyena talablari asoslarini o‘rganish;

– o‘quvchilarni bozor iqtisodiyoti qonuniyatlari talablari asosida sifatli, raqobatbardosh iste‘mol mollari, mehnat mahsulotlari yetishtirish va yetishtirilgan mahsulotlarni iste‘molchilarga yetkazish vositalarini o‘rgatish, ish boshqaruvchi (menejerlik), homiylik, ishbilarmonlik sifatlarini shakllantirib borish va rivojlantirish;

– o‘quvchilarga bilimga intilish va mehnatga muhabbat, mehnat kishisiga nisbatan hurmat hissini singdirish, ularni jamoatchilik, Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash;

– xalq hunarmandchiligi kasblarini o‘rgatish orqali xalqning milliy ruhini, yashash tarzini, an‘analarini tiklash va rivojlantirish. Milliy qadriyatlar, tarixiy yodgorliklar, xalq ustalarining boy merosini o‘rgatish, ulardan o‘z amaliy faoliyatida foydalanish ko‘nikmalarini mustahkamlash;

– yangi ishlab chiqarish va axborot texnologiyalari, kompyuter texnikasi, yangi texnika va jihozlarning qo‘llanilishi sohalarini zamonaviy talablar darajasida va jahon tajribalariga mos holda o‘rganishlarini ta‘minlash;

– yuqori sinflarda turli mutaxassisliklarning kasbiy faoliyatida qo‘llaniladigan asbob-uskunalar, jihozlar, moslamalardan foydalanishni o‘rgatish.

Bulardan ko‘rinadiki, “Texnologiya” fani maktab o‘quvchilariga ta‘lim-tarbiya berishda katta ahamiyatga ega. Shu sababli “Texnologiya” fani darslarini tashkil etish va o‘tkazishga alohida e‘tibor qaratish zarur. Ayniqsa, bunda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish yaxshi natijalar beradi deb hisoblaymiz.

Yuqoridagi fikrlardan xulosa qilib, shuni aytish joizki, “Texnologiya” fani vazifalari mazmunan murakkab dialektik bog‘liqlikda bo‘ladi. Buni tushunish uchun shuni nazarda tutish kerakki, “Texnologiya” fani vazifalari turli darajada qo‘yiladi va bayon etilgan ma‘lumotlardan ayon bo‘ladiki, o‘quvchilarni o‘qitish, tarbiyalash mashaqqatli ish hisoblanadi. Bunda o‘qituvchining eng mashaqqatli ishlaridan biri shuki, u har bir o‘quvchining shaxsiy (individual) xususiyatlarini hisobga olgan holda mashg‘ulotlarda barcha o‘quvchilarning faolligiga erishishdan iborat. Bu o‘rinda o‘quvchining faolligi o‘z-o‘zidan oshmasligini, balki bu ongli munosabat natijasi ekanligini yoddan chiqarmaslik zarur. Modomiki, faollik onglilik natijasida vujudga kelar ekan, u ta‘lim-tarbiya ishining mazmuni, tashkil etish shakli, amalga oshirish metodlari va vositalarini o‘zaro muvofiqlashtirishni taqozo etadi. O‘qituvchi ongli ravishda o‘quvchilarda o‘qishga qiziqishini yanada oshirishi lozim.

ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoyev Sh. Vatanimiz taqdiri va kelajagi yo‘lida yanada hamjihat bo‘lib, qat’iyat bilan harakat qilaylik. // Xalq so‘zi, 2017-yil, 16-iyun.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini jnada rivojlantirish bo‘yisha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni // Xalq so‘zi, 2017-yil, 8-fevral. № 28.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida” va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risida”gi qonunlari. –T.: “Sharq”, 1997.
5. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumiy ta’lim maktabida o‘qitish metodlari. –T.: “O‘qituvchi”, 1990. – 232 b.
6. Karimov I. Mehnat ta’limida o‘quvchilar ijodkorlik faoliyatini tashkil etishning uyg‘unlashgan texnologiyalari: Monografiya, uslubiy yo‘nalish. –T.: “Adabiyot uchqunlari”, 2015. – 172 b.
7. Muslimov N.A. va b. Mehnat ta’limi o‘qitish metodikasi va kasb tanlashga yo‘llash: Darslik. –T., 2014.- 124 b.
8. Sharipov Sh.S. va b. Texnologiya: Darslik, 6-s. –T.: “Sharq”, 2017.
9. Sharipov Sh.S. va b. Texnologiya: Darslik, 7-s. –T.: “Sharq”, 2017.
10. Sattorova Z. va b. Texnologiya: 9-sinf uchun darslik. –T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 160 b.
11. Shomirzayev M.X. Texnologiya fanini o‘qitishning samaradorligini oshirish yo‘llari.–T.: 2019. – 72 b.
12. Shomirzayev M.X., Karimov I.I. Texnologiya fanini o‘qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalar.- T.: “Universitet”, 2020. – 192 b.